

ΠΡΟΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
Β' ΤΑΞΗΣ
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ & ΝΕΟΤΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ Α

1. Να αναπτύξετε με σαφήνεια τις παρακάτω έννοιες (4 μονάδες):

α. Συνθήκη της Τορντεζίλας

Οι Πορτογάλοι και οι Ισπανοί κατέκτησαν με τη βία τις περιοχές που ανακάλυψαν. Ειδικότερα οι τελευταίοι, επιδεικνύοντας απάνθρωπη σκληρότητα, εξαφάνισαν τους λεγόμενους προκολομβιανούς πολιτισμούς της κεντρικής και νότιας Αμερικής.

Αφού μετέτρεψαν με τον τρόπο αυτό τις νέες χώρες σε αποικίες, τις μοίρασαν μεταξύ τους με τη Συνθήκη της Τορντεζίλας (1494).

β. Θεσμός της Πρόνοιας

Στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας οι Κομνηνοί στηρίχτηκαν στους ευγενείς, εφαρμόζοντας το θεσμό της Πρόνοιας. Παραχωρούσαν δηλαδή, ισόβια, αγροκτήματα και φορολογικά έσοδα στους ευγενείς, με αντάλλαγμα την παροχή στρατιωτικών υπηρεσιών. Οι ευγενείς αυτοί ονομάστηκαν προνοιάριοι ή στρατιώτες και έγιναν η άρχουσα τάξη, ενώ οι απλοί αγρότες βυθίστηκαν στην αθλιότητα.

γ. Συνθήκη του Βερντέν

Μετά το θάνατο του Καρλομάγνου η ενότητα του Φραγκικού Κράτους άρχισε να κλονίζεται και οι διάδοχοι του διένειμαν μεταξύ τους την αυτοκρατορική κληρονομιά με τη Συνθήκη του Βερντέν (843). Συγκεκριμένα, η αυτοκρατορία διαιρέθηκε σε τρία τμήματα που αντιστοιχούσαν περίπου στη σημερινή Γερμανία, στη σημερινή Γαλλία και στα εδάφη που περιλαμβάνουν το σημερινό Βέλγιο, την Ελβετία και την κεντρική Ιταλία. ως τη Ρώμη. Η συνθήκη αυτή, που χώρισε την Ευρώπη για πρώτη φορά γλωσσικά, αποτέλεσε την απαρχή της δημιουργίας της νεότερης Ευρώπης.

δ. Καραβέλα

Από το 13^ο αιώνα τα υπερπόντια ταξίδια έγιναν ευκολότερα καθώς ένας νέος τύπος πλοίου, η καραβέλα η οποία συνδύαζε χωρητικότητα, ταχύτητα και ασφάλεια.

2. Ποια υπήρξε η θρησκευτική πολιτική που άσκησαν οι αυτοκράτορες Κωνσταντίνος Α' και Ιουστινιανός; (4 μονάδες)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Οι οπαδοί του Χριστιανισμού συγκροτούσαν τη δυναμικότερη πληθυσμιακή ομάδα της Ανατολής. Η νέα αυτή θρησκεία φαινόταν ότι μπορούσε να αποκαταστήσει την κλονισμένη ενότητα του Ρωμαϊκού Κράτους.

Για το λόγο αυτό ο Κωνσταντίνος έδειξε ευνοϊκή στάση προς τον Χριστιανισμό. Συγκεκριμένα μετά τη νίκη του επί του Μαξεντίου (312) μετέφερε το μονόγραμμα του Χριστού (Χριστόγραμμα), σημαντικό χριστιανικό σύμβολο, από τη στρατιωτική σημαία (λάβαρον) στα νομίσματα του και εξέδωσε νόμους ευνοϊκούς για τους Χριστιανούς.

Πάντως η σθεναρή αντίσταση των οπαδών της αρχαίας θρησκείας που εντοπίζονται τόσο στην Ανατολή όσο και στη Δύση, ιδίως στους κόλπους της συγκλητικής αριστοκρατίας της

Ρώμης, δεν επέτρεψε στον Κωνσταντίνο να υιοθετήσει μια καθαρή θρησκευτική στάση ως το τέλος της ζωής του.

Το Διάταγμα των Μεδιολάνων που βασίστηκε σε συμφωνία του Κωνσταντίνου και του Λικίνιου (313), αναγνώρισε στους Χριστιανούς ελευθερία άσκησης της λατρείας τους και έτσι εξίσωσε τα δικαιώματά τους με αυτά των άλλων θρησκειών του Ρωμαϊκού Κράτους. Οι διωγμοί Χριστιανών πάντως έπαυσαν εντελώς, μόνο όταν ο Κωνσταντίνος έγινε μονοκράτορας στο Ρωμαϊκό Κράτος (324).

Ένα χρόνο αργότερα (325) ο Κωνσταντίνος συγκάλεσε στη Νίκαια της Βιθυνίας σύνοδο (συνέδριο) επισκόπων απ' όλες τις επαρχίες του Οικουμενικού Ρωμαϊκού Κράτους γι' αυτό η σύνοδος ονομάστηκε οικουμενική. Η Α' Οικουμενική Σύνοδος διατύπωσε τη διδασκαλία της Εκκλησίας έναντι των αιρέσεων που είχαν ήδη εμφανισθεί. Έκτοτε έγιναν πολλές τέτοιες σύνοδοι. Η σύγκλησή τους είχε σκοπό την ειρήνευση της Εκκλησίας και, κατ' επέκταση την ειρήνευση της αυτοκρατορίας.

Ο Ιουστινιανός στο θρησκευτικό τομέα προσπάθησε να επιβάλει την Ορθοδοξία σε όλη την έκταση της αυτοκρατορίας και γι' αυτό καταδίωξε τους οπαδούς των αιρέσεων και της αρχαίας θρησκείας και ανέστειλε τη λειτουργία της Νεοπλατωνικής Ακαδημίας στην Αθήνα (529). Παράλληλα φρόντισε με κάθε μέσο να διαδώσει το Χριστιανισμό σε λαούς του Καυκάσου και της Ανατολικής Αφρικής.

3. Ποια υπήρξαν τα αίτια της εικονομαχίας; Να περιγράψετε τα σημαντικότερα γεγονότα που σχετίζονται με την εικονομαχία και αφορούν το πρώτο μισό του 9^{ου} αιώνα. (4 μονάδες)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Πρωτεργάτες της εικονομαχικής κίνησης υπήρξαν οι αυτοκράτορες Λέων Γ' (717-741) και Κωνσταντίνος Ε' (741-775). Ο Λέων, ο οποίος καταγόταν από την Γερμανικία της Β. Συρίας, και ο γιος του φαίνεται ότι είχαν επηρεαστεί από τις ανεικονικές (αντίθετες στη λατρεία των εικόνων) αντιλήψεις της ιουδαϊκής και της ισλαμικής θρησκείας και γι' αυτό απέρριπταν τη λατρεία των εικόνων ως εκδήλωση ειδωλολατρική.

Οι ανεικονικές αντιλήψεις ήταν πολύ διαδεδομένες στους αγρότες της γειτονικής με το Ισλάμ Μ. Ασίας, που σήκωναν το κύριο βάρος της άμυνας κατά των Αράβων. Οι Ίσαυροι είχαν κάθε λόγο να ευνοήσουν τους πληθυσμούς αυτούς.

Άλλοι παράγοντες που οδήγησαν στην απαγόρευση των εικόνων ήταν πιθανώς οι δεισιδαιμονίες και οι υπερβολές, που είχαν εκδηλωθεί γύρω από τη λατρεία των εικόνων, η επιθυμία των Ισαύρων να περιορίσουν την επιρροή των μοναχών και η ιδέα ότι οι επιτυχίες των εχθρών του Βυζαντίου, προέρχονταν από τη δίκαιη οργή του Θεού για ό,τι συνέβαινε στο χώρο της λατρείας.

Η δεύτερη φάση της εικονομαχίας η οποία δεν είχε τη διάρκεια ούτε και την ένταση της πρώτης εγκαινιάστηκε από τον Λέοντα Ε' τον Αρμένιο. Αυτός απέδωσε στην εικονολατρία τις ήττες των Βυζαντινών στα πεδία των μαχών.

Και αυτή η φάση τερματίστηκε από μια αυτοκράτειρα, αυτή τη φορά από την Αυγούστα Θεοδώρα, μητέρα του ανήλικου Μιχαήλ Γ'. Η σύνοδος του 843 προχώρησε στην οριστική και πανηγυρική αποκατάσταση και αναστήλωση των εικόνων.

4. **α.** Αντιστοιχήστε τα στοιχεία του πίνακα (**3 μονάδες**)
β. Να αναπτύξετε με σαφήνεια τον όρο «σταυροφορίες» (**1 μονάδα**)

A	B	Γ
A. 972	1. Ιουστινιανός	α. Κήρυξη Α' σταυροφορίας
B. 330	2. Φώτιος	β. Γάμος με Όθωνα Β'
Γ. 1095	3. Λέων Γ'	γ. Ίδρυση Κωνσταντινούπολης
Δ. 867	4. Ουρβανός Β'	δ. Πρώτο αυτοκρατορικό διάταγμα κατά των εικόνων
E. 730	5. Κωνσταντίνος Α'	ε. Αναθεματισμός Πάπα
ΣΤ. 562	6. Θεοφανώ	στ. Συνθήκη με τους Πέρσες

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

B-5-ε

Δ-2-γ

ΣΤ-1-στ

A-6-β

E-3-δ

Γ-4-α

5. **α.** Ποια υπήρξε η εξωτερική πολιτική που άσκησαν οι αυτοκράτορες Αλέξιος Α', Ιωάννης Κομνηνός και Μανουήλ Α' ; (**2 μονάδες**)

β. Ποια υπήρξε η πολιτική που ακολούθησαν οι αυτοκράτορες Βασίλειος Β', Κωνσταντίνος Ζ' και Νικηφόρος Φωκάς όσον αφορά τις Βυζαντινές κτήσεις στην Ιταλία; (**2 μονάδες**)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

A. Ο Αλέξιος Α' εκμεταλλεύτηκε επιδέξια τις επιχειρήσεις των σταυροφόρων στη Μ. Ασία και, βασιζόμενος στις συμφωνίες που υπέγραψε με τους αρχηγούς τους στην Κωνσταντινούπολη, ανέκτησε τη δυτική Μ. Ασία που περιλάμβανε σημαντικές πόλεις (Νίκαια, Σμύρνη, Έφεσος, Σάρδεις). Στα Βαλκάνια ο αυτοκράτορας πέτυχε με τη διπλωματία και τον πόλεμο να απαλλαγεί από τις επιδρομές των Πατζινακών και των Κουμάνων.

Ο Ιωάννης Κομνηνός (1118-1143) κατέκτησε διάφορα ξένα κρατίδια στη Μ. Ασία και έφτασε ως τη συριακή Αντιόχεια. Στα Βαλκάνια επέβαλε την κυριαρχία του στους Σέρβους και προσπάθησε να θέσει υπό βυζαντινή κηδεμονία το Ουγγρικό Βασίλειο που αποτελούσε μια αναδυόμενη δύναμη.

Ο Μανουήλ Α' Κομνηνός (1143-1180), καινοτομώντας ακολούθησε φιλοδυτική εσωτερική πολιτική και στηρίχθηκε στις υπηρεσίες των Λατίνων.

Στην εξωτερική πολιτική συνήψε ειρήνη με τους Ούγγρους, κυριάρχησε στα βορειοδυτικά Βαλκάνια και ταπεινώσε τους Σέρβους. Επίσης συνέχισε τις εκστρατείες του πατέρα του κατά των σελτζουκικών κτήσεων στη Μ. Ασία.

B. Η δυτική ή ιταλική πολιτική των Μακεδόνων αποσκοπούσε στη διατήρηση και την επέκταση των κτήσεών τους στην Ιταλία και στην απόκρουση των αραβικών επιθέσεων και της γερμανικής απειλής.

Για την αντιμετώπιση των Αράβων ο Κωνσταντίνος Ζ' προσπάθησε να εξασφαλίσει συμμάχους στη Δύση και έτσι αντάλλαξε πρεσβείες με τους ηγέτες της. Ωστόσο νικήθηκε στρατιωτικά από τους Άραβες (μέσα 10^{ου} αιώνα).

Ο Νικηφόρος Φωκάς έναντι των Αράβων της Σικελίας και των Γερμανών ακολούθησε αμυντική τακτική, στηριζόμενος σε συμμαχίες με ιταλούς ηγεμόνες και στη βοήθεια του τοπικού πληθυσμού.

Ο Βασίλειος Β' αντιμετώπισε αποτελεσματικά τις εξωτερικές απειλές με τη βοήθεια των Βενετών και των Πισατών. Στους Βενετούς παραχώρησε μάλιστα τα πρώτα εμπορικά προνόμια, τα οποία αργότερα διευρύνθηκαν από τους Κομνηνούς. Στα μέσα του 11^{ου} αιώνα εμφανίστηκε το πρόβλημα των Νορμανδών που είχαν κατακτήσει πολλά εδάφη στη Ν. Ιταλία και είχαν γίνει επικίνδυνοι για τις βυζαντινές κτήσεις.

ΟΜΑΔΑ Β

Από τις τέσσερις (4) ερωτήσεις της Ομάδας Β να απαντήσετε τις δύο (2).

Κάθε ολοκληρωμένη απάντηση βαθμολογείται με τέσσερις (4) μονάδες.

1. Με βάση τα στοιχεία που σας προσφέρουν τα παραθέματα και τις ιστορικές σας γνώσεις απαντήστε στο ερώτημα. Τι γνωρίζετε για την κατασκευή και τα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά της Αγίας Σοφίας; **(4 μονάδες)**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Οποιαδήποτε απάντηση συνδυάζει μ' επιτυχία τη θεωρία του βιβλίου με τα στοιχεία που παρέχουν οι πηγές θα θεωρηθεί σωστή.

ΘΕΩΡΙΑ ΒΙΒΛΙΟΥ

Η Αγία Σοφία είναι το λαμπρότερο κτίσμα της βυζαντινής τέχνης. Εκπροσωπεί το νέο ρυθμό βασιλική μετά τρούλου, που προήλθε από το συνδυασμό του κατά μήκος άξονα των βασιλικών (μακρόστενων ρωμαϊκών κτιρίων) με τον καθ' ύψος άξονα των περικεντρών (κυκλικών ή πολυγωνικών) κτιρίων. Ο συνδυασμός αυτός εφαρμόστηκε πρώτη φορά στο ναό της Αγίας Ειρήνης και εξέφραζε την αγάπη του Ιουστινιανού Α' για τις μνημειώδεις κατασκευές.

Οι αρχιτέκτονες Ανθέμιος από τις Τράλλεις και Ισιδωρος από τη Μίλητο της Μ. Ασίας, που επεξεργάστηκαν τα σχέδια και διεύθυναν τις εργασίες κατασκευής τη (532-537), έδωσαν έμφαση στο κέντρο, δηλαδή στον καθ' ύψος άξονα του ναού. Το κτίριο είναι σχεδόν τετράγωνο (76 X 71 μ.). Τέσσερις ογκώδεις πεσσοί (τετράγωνοι κίονες) σχηματίζουν το κεντρικό τετράγωνο. Οι πεσσοί συνδέονται με τόξα που σχηματίζουν ημισφαιρικά τρίγωνα και δημιουργούν ένα στεφάνι, πάνω στο οποίο στηρίζεται ο τεράστιος τρούλος. Ο τρούλος μοιάζει να κρέμεται από τον ουρανό (Προκόπιος). Το φως εισδύει άπλετο από τα παράθυρά του και πλημμυρίζει το εσωτερικό του ναού. Ο ιστορικός Προκόπιος εξαίρει το κάλλος και το μέγεθος της Αγίας Σοφίας. Από τους τριάντα δύο ναούς που ο Ιουστινιανός έχτισε στην Κωνσταντινούπολη η Αγία Σοφία ήταν η μόνη που άντεξε στο χρόνο, υμνήθηκε και έγινε σύμβολο και πηγή έμπνευσης όχι μόνο για το μεσαιωνικό αλλά και για το νεότερο Ελληνισμό.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΩΝ

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Οι αρχιτέκτονες της Αγίας Σοφίας

«Ο βασιλιάς (σ.σ. ο Ιουστινιανός) λοιπόν, χωρίς να υπολογίσει καθόλου τις τεράστιες δαπάνες με θέρμη στράφηκε προς την οικοδόμηση και κάλεσε όλους τους αρχιτέκτονες από όλη τη χώρα. Συνεργός στο ζήλο του βασιλιά ήταν ο Ανθέμιος από τις Τράλλεις, ο πιο διάσημος για τις γνώσεις

του στην επιστήμη, τη λεγομένη μηχανική, όχι μόνο από τους σύγχρονούς του όλους, αλλά και από εκείνους που είχαν ζήσει πολύ πριν από αυτόν. Αυτός συντόνιζε τις εργασίες των τεχνιτών και τροποποιούσε τα σχέδια του έργου. Συνεργάτης του ήταν ένας άλλος μηχανικός, ο Ισιδωρος από τη Μίλητο, συνετός και κατάλληλος να υπηρετεί τον βασιλιά. Ήταν ίσως και τούτο απόδειξη της τιμής του Θεού προς το βασιλιά, να φέρει δηλαδή κοντά του ανθρώπους που επρόκειτο να αναδειχθούν οι πιο κατάλληλοι για τα έργα που θα πραγματοποιούσε.»

Προκοπίου, Περί κτισμάτων, Βιβλιοθήκη των Ελλήνων, Αθήνα 1996, κεφ. Α'. α', 26, 31-33 (μετάφραση Σ. Κοκκίνου-Μαντά, Απ. Τζαφερόπουλος)

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Ο ιστορικός Προκόπιος για τη μεγάλη Εκκλησία των Βυζαντινών, την Αγία Σοφία

«Όταν κάποιος έρχεται στο ιερό, για να προσευχηθεί, συνειδητοποιεί αμέσως ότι το έργο τούτο δεν έγινε τόσο τέλειο ούτε από τη δύναμη ούτε από την τέχνη των ανθρώπων, αλλά από θείκη επενέργεια. Ο νους του μετουσιώνεται και κατευθύνεται προς το Θεό και νομίζει ότι ο Θεός δεν είναι μακριά, αλλά ότι έχει τρυπώσει, χωρίς να γίνει αντιληπτός, ανάμεσα σε εκείνους που ο ίδιος διάλεξε. Και αυτό δεν συμβαίνει μόνο σε εκείνον που επισκέπτεται για πρώτη φορά το ναό, αλλά ασταμάτητα στον καθένα η ίδια εντύπωση προκαλείται, σα να είναι η πρώτη φορά που αντικρίζει αυτό το θέαμα.»

Προκοπίου, Περί κτισμάτων, Βιβλιοθήκη των Ελλήνων, Αθήνα 1996, κεφ. Α'. 61, 45 (μετάφραση Σ. Κοκκίνου-Μαντά)

2. Με βάση τα στοιχεία που σας προσφέρουν τα παραθέματα και τις ιστορικές σας γνώσεις απαντήστε στα ερωτήματα. **(4 μονάδες)**
- Ποια υπήρξε η στάση που κράτησαν οι αυτοκράτορες της Μακεδονικής δυναστείας απέναντι στην τάξη των Δυνατών;
  - Ποια ήταν τα οφέλη της Βυζαντινής αυτοκρατορίας από τη μικρή και μεσαία γαιοκτησία;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Οποιαδήποτε απάντηση συνδυάζει μ' επιτυχία τη θεωρία του βιβλίου με τα στοιχεία που παρέχουν οι πηγές θα θεωρηθεί σωστή.

ΘΕΩΡΙΑ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ο αγώνας του κράτους κατά των μεγάλων γαιοκτημόνων (δυνατοί) είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα της κοινωνικής ιστορίας του Βυζαντίου στα χρόνια των Μακεδόνων. Οι δυνατοί επιδίωκαν να ιδιοποιηθούν τη γη των φτωχών, να αποσπάσουν προνόμια και να κατακτήσουν την πολιτική εξουσία.

Το Βυζαντινό Κράτος δεν μπορούσε να ανεχθεί αυτές τις επιδιώξεις. Οι ελεύθεροι αγρότες υπηρετούσαν στους στρατούς των θεμάτων, ενώ οι φόροι που πλήρωναν αποτελούσαν την κύρια πηγή κρατικών εσόδων. Αυτό σημαίνει ότι η άμυνα και η οικονομία του Βυζαντίου ήταν αδιανόητα¹ χωρίς τη μικρή και μεσαία αγροτική ιδιοκτησία. Γι' αυτό επί 80 ολόκληρα χρόνια (922-1002) οι αυτοκράτορες προσπάθησαν με τις Νεαρές τους να προστατεύσουν την αγροτική κοινότητα και τους ελεύθερους καλλιεργητές από τις καταχρήσεις των δυνατών.

¹ **αδιανόητος** : για κάτι τόσο παράλογο, τόσο τρομερό, τόσο αφύσικο, που είναι τελείως έξω από την κοινή λογική, που δύσκολα μπορεί κάποιος να το συλλάβει, να το κατανοήσει.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΩΝ

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Νομοθεσία Βασιλείου Β' υπέρ των πενήτων.

«Δημοσιεύσαμε την παρούσα νομοθεσία, η οποία από τη μια μεριά επανορθώνει (τις αδικίες των δυνατών πάνω στους πένητες) που έχουν ήδη γίνει αλλά, από την άλλη, επίσης χαλιναγωγεί τους σημερινούς δυνατούς και τους απαγορεύει να επιχειρήσουν τέτοια πράγματα (επιθέσεις στους φτωχούς) στο μέλλον, εφόσον τώρα έχουν τη γνώση ότι αυτοί (οι δυνατοί) δεν θα βρουν καμία βοήθεια από την πηγή αυτή (εμάς). Όχι μόνον οι ίδιοι θα απογυμνωθούν από την περιουσία που ανήκει σε άλλους αλλά το ίδιο θα κάνουν και τα παιδιά τους ή οποιοσδήποτε γίνει κληρονόμος τους.»

*Jus Graecoromanum, I., Π. Ζέποι,
Νεαράι και Χρυσόβουλλα των μετά τον Ιουστινιανόν Βυζαντινών αυτοκρατόρων,
τ. 1, Αθήναι 1931, 263-67.*

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

«Η εξουσία τέτοιων ισχυρών προσώπων αύξησε υπερβολικά τη μεγάλη ταλαιπωρία των φτωχών, διότι (οι δυνατοί) με το πλήθος των οικόσιτων² υπηρετών τους, των μίσθαρνων³ οργάνων τους και των άλλων παρατρεχάμενων⁴ και ακολούθων τους, προκάλεσαν βίαιες επιθέσεις, διώξεις, αγγαρείες⁵, άλλες θλίψεις και στεναχώριες (στους φτωχούς) και προξένησαν μεγάλη καταστροφή στο κοινό συμφέρον [...]»

Αλλά η ύπαρξη πολλών μικροϊδιοκτητών προσφέρει μεγάλα οφέλη στο κράτος καθώς αυτοί πληρώνουν φόρους και παρέχουν στρατιωτικές υπηρεσίες στο κράτος. Τα οφέλη αυτά θα εκλείψουν, αν μειωθεί ο αριθμός των μικροκτηματιών. Όσοι λοιπόν είναι επιφορτισμένοι με τη δημόσια ασφάλεια πρέπει να απαλλαγούν από τους ταραξίες, να απομακρύνουν τα ενοχλητικά στοιχεία και να διασφαλίσουν τη δημόσια σωτηρία.»

*Ν. Σβορώνος, Les nouvelles des superaurs Macidoniens, εκδ. Π. Γουναρίδης,
ΕΙΕ/ΚΒΕ, ΜΙΕΤ, Αθήνα 1994, σελ. 85*

3. Με βάση τα στοιχεία που σας προσφέρουν τα παραθέματα και τις ιστορικές σας γνώσεις απαντήστε στα ερωτήματα. **(4 μονάδες)**
- Ποια υπήρξαν τα αίτια των μεγάλων ανακαλύψεων του 15^{ου} αιώνα;
  - Ποια υπήρξε η στάση που κράτησαν οι Ευρωπαίοι απέναντι στους γηγενείς πληθυσμούς των περιοχών που ανακάλυπταν κατά τον 15^ο και 16^ο αιώνα;

² οικόσιτος: που ζει στο σπίτι

³ μίσθαρνος: που χάριν αμοιβής απαρνείται ιδεώδη και ιδίως εκείνο της πατρίδας.

⁴ παρατρεχάμενος: αυτός που κινείται γύρω από ισχυρά πρόσωπα, που τα υπηρετεί ή τα κολακεύει για να αποκτήσει την εύνοιά τους

⁵ αγγαρεία: καταναγκαστική εργασία που επέβαλλε ο μεγαλογαιοκτήμονας στους εργάτες του

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Οποιαδήποτε απάντηση συνδυάζει μ' επιτυχία τη θεωρία του βιβλίου με τα στοιχεία που παρέχουν οι πηγές θα θεωρηθεί σωστή.

ΘΕΩΡΙΑ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ήδη από το τέλος του μεσαίωνα ευρωπαίοι έμποροι, όπως ο βενετός Μάρκο Πόλο, αναζητούσαν χρυσό, καρυκεύματα και αρώματα στην Ανατολή ακολουθώντας το δρόμο του μεταξιού.

Όμως, η αποκοπή του δρόμου αυτού, κατά το 15^ο αιώνα, αρχικά από τους Άραβες και ύστερα από τους Οθωμανούς ανάγκασε τους Ευρωπαίους να αναζητήσουν πρόσβαση στις αγορές της Ανατολής από τη θάλασσα. Τα οικονομικά κίνητρα, ωστόσο, δεν ήταν τα μοναδικά. Υπήρχαν και άλλα, όπως πολιτικά, θρησκευτικά και επιστημονικά: οι φιλοδοξίες ηγεμόνων, η διάδοση του χριστιανισμού και η ροπή του ανθρώπου προς τη γνώση.

Οι Πορτογάλοι και οι Ισπανοί κατέκτησαν με τη βία τις περιοχές που ανακάλυψαν. Ειδικότερα οι τελευταίοι, επιδεικνύοντας απάνθρωπη σκληρότητα, εξαφάνισαν τους λεγόμενους προκολομβιανούς πολιτισμούς της κεντρικής και νότιας Αμερικής.

Για τους λαούς των νέων χωρών οι επιπτώσεις των Ανακαλύψεων ήταν αρνητικές. Οι Ευρωπαίοι επιδόθηκαν στην εντατική εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών σε βάρος των ιθαγενών και επέβαλαν την αρχή των άνισων ανταλλαγών. Συγχρόνως θεώρησαν τους μη ευρωπαϊκούς λαούς ως υποδεέστερους και εκμεταλλεύσιμους. Η πολιτική αυτή κληροδότησε πολλαπλά προβλήματα στον κόσμο, όπως ήταν η δουλεία, η αποικιοκρατία, η υπανάπτυξη και η φτώχεια των τρίτων χωρών, τα οποία μας απασχολούν με διάφορες μορφές μέχρι σήμερα.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΩΝ

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Οι στόχοι τον Ερρίκου τον Θαλασσοπόρου

«Ήθελε να μάθει ποιες χώρες υπήρχαν πέρα από τα Κανάρια νησιά και από το ακρωτήριο Μπαγιατόρ, γιατί μέχρι εκείνη την εποχή κανένας άνθρωπος ούτε διάβασε ούτε άκουσε ποια χώρα βρισκόταν μετά από αυτό το ακρωτήριο ...

Ο δεύτερος λόγος ήταν ότι αν σ' αυτές τις χώρες βρίσκονταν χριστιανικοί πληθυσμοί ή κάποια λιμάνια που μπορούσαν να τα πλησιάσουν χωρίς κίνδυνο, θα είχαν τη δυνατότητα να φέρουν στο βασίλειο πολλά και φθηνά προϊόντα, γιατί ασφαλώς δε θα υπήρχαν άλλοι άνθρωποι σ' αυτές τις ακτές που θα ασχολούνταν με το εμπόριο ... Ο τρίτος λόγος ήταν ότι θα έστελλε τους άνδρες του με σκοπό να πληροφορηθεί μέχρι πού έφθανε η δύναμη των απίστων. Ο τέταρτος λόγος υπήρξε ο εξής: θα ήθελε να μάθει αν σ' εκείνες τις περιοχές υπήρχαν μερικοί ηγεμόνες χριστιανοί αρκετά ισχυροί για να τον βοηθήσουν εναντίον των απίστων.

Ο πέμπτος λόγος ήταν η μεγάλη του επιθυμία να συντελέσει στην ενίσχυση της χριστιανικής πίστης και να οδηγήσει στο χριστιανισμό όλες τις ψυχές που ήθελαν να σωθούν.»

Comes Eanes de Azurara, Χρονικά της Γουινέας, 1543

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Μια φωνή διαμαρτυρίας για την τύχη των ιθαγενών

«Οι Ισπανοί βρέθηκαν ανάμεσα στους Ινδιάνους όπως οι λύκοι, οι τίγρεις και τα αιμοβόρα λιοντάρια πεινασμένα για πολλές μέρες. Εδώ και σαράντα χρόνια, δεν κάνουν τίποτα άλλο από να τους κάνουν κομμάτια, να τους τουφεκίζουν, να τους βασανίζουν και να τους εξοντώνουν με τόση ωμότητα, ώστε το νησί Κούβα είναι σήμερα ερημωμένο από κατοίκους... Αν οι χριστιανοί έχουν καταστρέψει τόσες και τόσες ψυχές, το έκαναν με μοναδικό σκοπό να αποκτήσουν χρυσάφι και να πλουτίσουν όσο το δυνατό γρηγορότερα.»

Απόσπασμα από την αναφορά του Επισκόπου Βαρθολομαίου Λας Κάζας προς το βασιλιά της Ισπανίας.

4. Ποια ήταν τα χαρακτηριστικά της Καρολίδειας Αναγέννησης; Ποια μέτρα έλαβε ο Καρλομάγνος προκειμένου να βελτιώσει το μορφωτικό επίπεδο του λαού του; **(4 μονάδες)**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Η βασιλεία του Καρλομάγνου και των διαδόχων του συνδέεται με μια σημαντική άνθηση των γραμμάτων και των τεχνών, που ονομάζεται Καρολίδεια Αναγέννηση. Η οργάνωση του κράτους απαιτούσε την ύπαρξη ικανών στελεχών που θα πλαισίωναν το διοικητικό μηχανισμό, δηλαδή γραφέων, αντιγραφέων και δασκάλων. Φορείς αυτής της δραστηριότητας ήταν οι κληρικοί, γεγονός που εξηγεί τις εκκλησιαστικές μεταρρυθμίσεις του Καρλομάγνου καθώς και τις προσπάθειες για βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου του κλήρου.

Για το σκοπό αυτό προσκλήθηκαν διάσημοι λόγιοι και δάσκαλοι από την Ιρλανδία και την Αγγλία στο αυτοκρατορικό ανάκτορο της Αιξ - λα- Σαπέλ, που αναδείχθηκε σε πραγματικό πολιτιστικό κέντρο.

Στη νεοσύστατη Ανακτορική Ακαδημία και στα μοναστήρια δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην αντιγραφή βιβλίων και καθιερώθηκε μια γραφή με ευανάγνωστα πεζά γράμματα, που ονομάστηκε καρολίδεια γραφή. Ο αυτοκράτορας αποβλέποντας σε μια γενικότερη πνευματική ανανέωση, διέταξε να λειτουργούν σχολεία σε κάθε επισκοπή και μοναστήρι. Στα σχολεία αυτά διδάσκονταν εκτός από γραφή και ανάγνωση, γραμματική, ρητορική, αριθμητική και άλλα μαθήματα.